

Suvremeni demografski i socio-ekonomski problemi otoka Mljeta

Contemporary Socio-Demographic Problems of the Island of Mljet

Nikolina Hazdovac Bajić

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar
Područni centar Dubrovnik
e-mail: nikolina.hazdovac@pilar.hr

UDK 314 (210.7

Prethodno priopćenje / Preliminary communication
Rukopis primljen / Paper accepted: 1. 7. 2013.

Sažetak

Tema ovog rada je analiza demografskog i gospodarskog stanja na otoku Mljetu od osamdesetih godina 20. stoljeća do novijega vremena. Svrha je upozoriti na slabi gospodarski razvoj i negativne demografske procese kroz povijest koji su i doveli do depopulacije otoka. Analizirani su pritom podaci o kretanju ukupnog broja stanovnika, prirodno kretanje, promjene u dobnoj i spolnoj te ekonomskoj i obrazovnoj strukturi stanovništva uspoređujući podatke iz popisa 1981., 1991., 2001. i 2011. godine. Rad će se osvrnuti i na neke suvremene procese i probleme u razvoju turizma, gospodarstva, prometa i povezanosti otoka koji predstavljaju temelj njegovog mogućeg demografskog oporavka. Dominantni su demografski procesi na Mljetu starenje stanovništva te ukupna i prirodna depopulacija. Unatoč povećanju prosječnog stupnja obrazovanosti stanovništva, obrazovna struktura je i dalje loša, a udio aktivnih u ukupnom stanovništvu smanjuje se. Ipak, usprkos svim negativnim demografskim i gospodarskim procesima (ili možda upravo zbog njih), Mljet ima i određene prednosti za svoj potencijalni razvoj u budućnosti. Cilj donesenih zaključaka bit će bar dijelom upozoriti na njih.

KLJUČNE RIJEČI

Mljet
otok
stanovništvo
starenje
depopulacija

Summary

The theme of this study is the analysis of demographic and economic situation on the island of Mljet from the nineteen eighties up to a recent time. The purpose is to highlight the weak economic development and the negative demographic processes throughout the history that have led to the depopulation of the island. The total population change, natural population change, changes in age and gender, economic and educational population structures were analyzed in that order by comparing data from the censuses of 1981., 1991., 2001. and 2011. The paper will also address some current processes and problems in the development of tourism, economy, transportation and traffic connections with the island, which make up the basis of its supposedly demographic recovery. The dominant demographic processes on the island of Mljet are an aging population and the total and natural population decline. Despite the increase in the average level of education, educational structure is still poor, and the portion of active population is decreasing. Although all the negative demographic and economic processes (or perhaps because of them), Mljet has certain advantages for its future potential development. The analysis aims, at least partly, to point them out.

KEY WORDS

Mljet
island
population aging
population decline

UVOD / Introduction

Proučavajući otoke i život na njima danas, suvremena znanost koristi tri pristupa (prema Meistersheim u Petak, 2001:7). Prvi je geografski ili ekonomski pristup koji je usmjeren na proučavanje ograničenosti i izoliranosti otočnih resursa, a opisuje ih pojmom inzularnost. Drugi koncept korišten je u političkoj znanosti i koristi pojam inzularizam, a treći, psihološki ili sociološki, pojam otočnost. Ovaj potonji bavi se svim specifičnim problemima pojedinca i društva koji nastaju kao posljedica prostorne, društvene i kulturne izdvojenosti. "Značajke otočnosti

(neke su kompenzatorne naravi) jesu: višestrukost socijalnih uloga pojedinca, posebna upućenost i otvorenost spram drugih sličnih zajednica, naročiti tip otočne socijalne solidarnosti i kontrole, te osebnost tradicijske kulture, svjetonazora i sustava vrednota. U užem smislu otočnost je poseban varijetet socijalne distance, izolacije, kontrole i kontakata (komunikacija) između pojedinaca i između različitih grupa." (Petak, 2001.:8.)

Posve je jasno da je otok posebnost i da tako treba i postupati s njim. Otočani

su kroz prošlost živjeli odvojeno od društva na kopnu, svjesni da moraju biti sami sebi dostatni, usmjereni na svoje običaje, vrijednosti i međusobnu povezanost. To njihovo bivstvovanje ograničavala je priroda: more kao prepreka povezivanja s kopnom, ali i druge osobitosti otoka na kojem žive. Iz toga su proizašli posebni obrasci otočkog svjetonazora, gospodarstva, ali i života uopće. Danas s razvojem tehnologije, prometa, komunikacijskih sredstava i gospodarstva svijet postaje globalno selo. Otoci se lakše, brže i jednostavnije

povezuju s kopnom. Barijere su srušene i dok se stručnjaci brinu hoće li to narušiti otočnost, posebnost imanentnu životu na otoku, većina hrvatskih otoka, a tako i Mljet, ostaju još uvijek daleki i izolirani, a u novije vrijeme i prazni.

Mljet je najveći otok dubrovačkog arhipelaga. Površine je 100,4km² i ima 14 naselja, a najveće je od njih Babino Polje, administrativno središte otoka. Analizom podataka o kretanju ukupnog broja stanovnika, prirodnom kretanju, promjenama u dobnoj i spolnoj te ekonomskoj i obrazovnoj strukturi stanovništva, i to usporedbom popisa stanovništva iz 1981., 1991., 2001. i 2011. godine nastojat ćemo dobiti uvid u demografsku sliku otoka danas.

METODOLOŠKE NAPOMENE / Methodological notes

Osnovni je vremenski okvir ovoga istraživanja razdoblje od 1981. do 2011. godine. Podaci iz ranijih razdoblja poslužiti će kao svojevrsna smjernica u analizi promjena u broju i strukturama stanovništva. Međutim, postoji bitna razlika u metodologijama popisa, osobito onih prije i poslije 2001. Naime, 2001. godine mijenja se metodologija popisa prema preporuci Ekonomske komisije UN-a za Europu i Statističkog ureda Europske unije. U prijašnjim se popisima koristila koncepcija stalnog (*de iure*) stanovništva, tj. prema stalnom boravištu osobe. Stalnim stanovništvom smatrane su sve osobe koje su izjavile da na području Republike Hrvatske imaju stalno nastanjenje, bez obzira jesu li u trenutku popisa boravili van zemlje na duže ili kraće razdoblje. Od 2001. godine uvodi se koncept „uobičajenog mjesta stanovanja“¹ i vremenski kriterij od jedne godine. Prema tome stanovništvo koje u trenutku popisa boravi duže od jedne godine izvan zemlje podrijetla ne ubraja se u zastupljeno stanovništvo te zemlje. Tako određeni broj hrvatskih građana na radu u inozemstvu i onih koji borave izvan zemlje duže od jedne godine nije pribrojen ukupnom broju stanovnika. S druge strane u broj stanovnika uključene su sve osobe s prijavljenim prebivalištem u Hrvatskoj, iako su boravile izvan nje

¹ Uobičajenim mjestom stanovanja smatra se ono mjesto u kojem osoba provodi većinu svojega dnevnog odmora bez obzira na kratkotrajnu odsutnost iz tog mjesta (Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001., Metodološka objašnjenja; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., Metodološka objašnjenja, <http://www.dzs.hr>)

godinu dana ili duže, ako su za to vrijeme održavale tijesnu i učestalu ekonomsku i prometnu vezu s kućanstvom (česti posjeti, uzdržavanje članova obitelji, stalna komunikacija). Prvi su put u stalno stanovništvo ubrojene i osobe koje su živjele u Republici Hrvatskoj godinu dana i duže, bez obzira na to jesu li imale prijavljeno prebivalište, kao i izbjeglice definirane prema Ženevskoj konvenciji. U Popisu iz 2011. također se primjenjuje koncept „uobičajenog mjesta stanovanja“, ali se prvi put uvodi namjera odsutnosti/prisutnosti kao dodatni kriterij za uključivanje ili isključivanje osobe iz ukupnog stanovništva.

S obzirom na ove promjene korišteni podaci iz popisa nisu u potpunosti usporedivi. Budući da će se ti podaci u ovom radu ipak uspoređivati, valja imati na umu manjkavost ovakvih usporedbi. Poteškoće zbog različitih metodologija javljaju se u analizi kretanja ukupnog broja stanovnika kao i pojedinih demografskih struktura.

UKUPNO KRETANJE STANOVNIŠTVA OTOKA MLJETA / Overall Population Trends of the Island of Mljet

Dabelić (2004:25) tvrdi kako službenih zapisa o broju stanovnika Mljeta nema do 1673. Autor je na osnovi broja prezimena u spisima Mljetske kancelarije i ukupnoj gospodarskoj aktivnosti otoka te drugim dokumentima uspio procijeniti broj ukupnog mljetskog stanovništva 1748. godine na 755, a 1764. na 600 osoba. U vrijeme francuske okupacije 1807. godine izvršen je popis stanovništva prema kojemu je na Mljetu 867 stanovnika. 1830. Austrija provodi popis prema kojemu se broj stanovnika popeo na 1033. Od 1857. godine² na Mljetu su redovito vršeni popisi stanovnika. Promjena broja stanovnika otoka Mljeta prikazana je u tablici 1.

Iseljavanje s Mljeta počinje već krajem 19. st., a nastavlja se i nakon Drugog svjetskog rata³. Uz negativne državne mjere prema seljacima i ideološku opresiju ljudskih i individualnih sloboda stanovništvo s hrvatskih otoka, a tako

² 1857. godine izvršen je prvi moderni popis stanovništva, što znači da je popisano cjelokupno stanovništvo i to u određenom kritičnom trenutku popisa.

³ Nova država Jugoslavija teži povećanju državnih i smanjenju privatnih posjeda te brzoj industrijalizaciji, koja privlači mnoštvo novih radnika i tako uzrokuje pražnjenje sela.

Tablica 1. Promjena broja stanovnika na Mljetu 1857. - 2011.

Table 1 Population change on Mljet 1857. - 2011.

GODINA	BROJ STANOVNIKA	INDEKS PROMJENE	STOPA PROSJEČNE GODIŠNJE PROMJENE
1857.	1.330	---	---
1869.	1.381	103,8	0,38
1880.	1.509	109,3	0,89
1890.	1.623	107,6	0,73
1900.	1.617	99,6	-0,03
1910.	1.915	118,4	1,69
1921.	1.934	101,0	0,09
1931.	2.050	106,0	0,58
1948.	2.086	101,8	0,10
1953.	2.054	98,5	-0,31
1961.	1.963	95,6	-0,57
1971.	1.638	83,4	-1,81
1981.	1.395	85,2	-1,60
1991.	1.237	88,7	-1,20
2001.	1.111	89,8	-1,07
2011.	1.088	97,9	-0,21

Izvori: Dabelić (2004.), Korenčić (1979.), Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 1991. godine; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 1981.

i s Mljeta, emigrira u veće gradove na kopnu ili u strane zemlje, isprva ilegalno, a potom, s razvojem turizma i otvaranjem državnih granica, legalno. Iz popisa stanovništva vidljivo je kako od popisa iz 1953. započinje depopulacija Mljeta. Najveći gubitak stanovništva zabilježen je u međupopisnom razdoblju, od 1961. do 1971. godine. Od 1981. do danas intenzitet depopulacije postepeno se smanjuje, kako se smanjuje i intenzitet iseljavanja s otoka. Međutim, stanovništvo koje ostaje uglavnom spada u zrelu i staru dobnu skupinu (o čemu će više biti riječi u nastavku teksta) iz čega je za pretpostaviti da će se depopulacija nastaviti i u godinama koje slijede. Tako je u razdoblju od 1953. do zadnjeg popisa 2011. godine Mljet izgubio 47% ukupnog stanovništva, a to ga svrstava u depopulirajuće otoke.

Vrijednosti prirodne promjene stanovništva prikazane su u tablici 2. Negativna prirodna promjena zastupljena je na Mljetu još od šezdesetih godina 20. st, a sedamdesetih godina poprima veće razmjere⁴. U razdoblju od 1981. do 1990. natalitet je iznosio 144, mortalitet 239, a prirodni pad 95. Od 1991. do 2000. ukupno je 115 živorođenih, 224 umrlih,

⁴ Ovakvu situaciju nalazimo i na drugim hrvatskim otocima u ovom razdoblju (Graovac, V., 2004.; Faričić, J., Magaš, D., 2004.)

a prirodni pad iznosi 109. U posljednjem promatranom razdoblju, od 2001. do 2010. natalitet je 49, mortalitet 191, a prirodni pad 142. Iseljavanje je nepovratno utjecalo na smanjenje bioreproduktivne baze, a uz ostale društvene, gospodarske i socio-psihološke čimbenike (veća zaposlenost žena, gospodarski i društveni uvjeti, suvremeni način života u kojem se ljudi općenito odlučuju za manji broj djece itd.) utječu na smanjenje nataliteta. Ako tome pridodamo i starenje stanovništva te slab ekonomski razvoj otoka, koji nije u stanju privući imigrante, a stalno potiče iseljavanje, nije iznenađujuće da se do 2010. prirodna depopulacija stanovništva nastavlja.

Tablica 2. Prirodno kretanje stanovništva 1966. - 2010.

Table 2 Data on live births, deaths and natural increase 1966. - 2010.

Razdoblje	Živorodeni	Umrli	Prirodni prirast
1966. - 1970.	82	86	-4
1971. - 1975.	58	91	-33
1976. - 1980.	50	114	-64
1981. - 1985.	83	119	-36
1986. - 1990.	61	120	-59
1991. - 1995.	68	113	-45
1996. - 2000.	47	111	-64
2001. - 2005.	24	98	-74
2006. - 2010.	25	93	-68

Izvor: Republički / Državni zavod za statistiku

Stanovništvo Mljeta u prošlosti je uglavnom naseljavalo mjesta uz plodna polja u unutrašnjosti otoka. Međutim, smanjenje intenziteta bavljenja poljoprivredom dovodi do toga da poljoprivredna zemljišta ostaju zapuštena i neobrađena, a naselja uz njih bilježe najveće smanjenje broja stanovnika u zadnjih pedesetak godina (Babino Polje, Blato, Govedari, Korita, Maranovići, Prožura). Najveći pad broja stanovnika dogodio se u Prožuri gdje indeks promjene 2011./1981. iznosi 33,0. Naselja koja u drugoj polovici 20. stoljeća bilježe rast (makar i sporadičan) broja stanovnika su smještena uz more jer su turistički atraktivna. Od 1981. porast stanovništva zabilježen je u Okuklju, Polačama, Pomeni, Požurskoj Luci, Saplunari i Sobri. Tako, unatoč općoj depopulaciji otoka, postoje naselja koja imaju posve suprotne trendove kretanja stanovništva. Također valja naglasiti da je, iako je očito da se stanovništvo premješta na obalu, Mljet jedan od jadranskih otoka na kojemu se ovaj proces sporije pošto je stanovništvom i dalje najbogatije mjesto, ujedno i administrativno središte otoka, Babino Polje smješteno na centralnoj visoravni. Najveće povećanje broja stanovnika zabilježeno je u naselju Sobra (indeks promjene 2011./1981. iznosi 689,5). Ovo je naselje doživjelo svojevrsni procvat jer se tu nalazi pristanište brodske linije koja povezuje Mljet s kopnom i drugim

otocima. Osim toga, Sobra ima i vlastiti vodovod i vodocrpilište zbog neposredne blizine blatine, tj. izvora. Na otoku postoje još dvije ovakve blatine, u Blatu i Prožuri, međutim, Sobra je jedina od njih koja je smještena uz more pa je stanovništvo prvenstveno orijentirano na bavljenje turizmom. U tablici 3 prikazano je kretanje broja stanovnika naseljenih mjesta na Mljetu.

PROMJENE U BIOLOŠKOJ STRUKTURI STANOVNIŠTVA / Changes in biological population structure

Strukturne karakteristike stanovništva možemo podijeliti na dvije osnovne grupe: biološke (dob i spol) i sociokulturne (ekonomsku, obrazovnu, religijsku, socio-profesionalnu, nacionalnu i kulturno-etničku strukturu). Pri analizi različitih struktura društva obično se najprije govori o onoj biološkoj pošto je ona rezultat demografskih promjena u prošlosti, ali i najbolji pokazatelj demografskog i gospodarskog razvoja u budućnosti.

Prema podacima popisa stanovništva iz 1981. godine bilo je 290 mladih osoba (do 19 godina), odnosno 20,9%. 637 stanovnika ili 45,9% pripadalo je zreloj dobnoj skupini (20 do 59 godina), a 460

Tablica 3. Stanovništvo Mljeta po naseljima 1948. - 2011.

Table 3 Population of Mljet by settlements 1948. - 2011.

Naselje	1948. (Indeks promjene)	1953. (Indeks promjene)	1961. (Indeks promjene)	1971. (Indeks promjene)	1981. (Indeks promjene)	1991. (Indeks promjene)	2001. (Indeks promjene)	2011. (Indeks promjene)
Babino Polje*	907 (---)	857 (94,5)	791 (92,3)	660 (83,4)	562 (85,2)	398 (70,8)	336 (84,4)	270 (80,4)
Blato	174 (---)	165 (94,8)	141 (85,5)	163 (115,6)	91 (55,8)	77 (84,6)	46 (59,7)	39 (84,8)
Govedari	274 (---)	283 (103,3)	278 (98,2)	227 (81,7)	182 (80,2)	179 (98,4)	165 (92,2)	151 (91,5)
Korita	163 (---)	164 (100,6)	186 (113,4)	168 (90,3)	115 (68,5)	90 (78,3)	74 (82,2)	46 (62,2)
Kozarica	14 (---)	29 (207,1)	30 (103,4)	27 (90,0)	34 (125,9)	32 (94,1)	28 (87,5)	28 (100,0)
Maranovići	190 (---)	190 (100,0)	179 (94,2)	127 (70,9)	73 (57,5)	60 (82,2)	54 (90,0)	43 (79,6)
Okuklje	--- (---)	--- (---)	--- (---)	--- (---)	12 (---)	16 (133,3)	20 (125,0)	31 (155,0)
Polače	61 (---)	63 (103,3)	90 (142,9)	83 (92,2)	87 (104,8)	123 (141,4)	115 (93,5)	113 (98,3)
Pomena	8 (---)	8 (100,0)	13 (162,5)	25 (192,3)	46 (184,0)	50 (108,7)	37 (74,0)	52 (140,5)
Prožura	217 (---)	208 (95,9)	182 (87,5)	149 (81,9)	121 (81,2)	78 (64,5)	53 (67,9)	40 (75,5)
Prožurska Luka	--- (---)	--- (---)	--- (---)	--- (---)	6 (---)	15 (250,0)	14 (93,3)	40 (285,7)
Ropa	62 (---)	60 (96,8)	40 (66,7)	29 (72,5)	25 (86,2)	19 (76,0)	32 (168,4)	37 (115,6)
Saplunara	--- (---)	--- (---)	5 (---)	8 (160,0)	22 (275,0)	32 (145,5)	35 (109,4)	67 (191,4)
Sobra	16 (---)	27 (168,8)	28 (103,7)	28 (100,0)	19 (67,9)	68 (357,9)	102 (150,0)	131 (128,4)

Izvor: Korenčić, M. (1979.), Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 1991. godine; Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1981.

*Podaci za Babino Polje nisu iskazivani skupno sve do popisa 1981. Do tada su bili podijeljeni po naseljima Sršenovići, Zabrežje i Zadublje. Za potrebe ove tablice iskazali smo ih skupno.

ili 33,2% staroj (60 i više godina). Prema ovim podacima stanovništvo Mljeta se već onda može smatrati starim pošto je udio stare dobne skupine bio iznad 12%. Demografsko starenje nepovoljno utječe na cijeli niz aspekata razvoja stanovništva (Živić, 2002:307): stopu rasta stanovništva, prirodno kretanje, smanjenje udjela mladih, smanjenje udjela žena u fertilnoj dobi, prirodnu depopulaciju, ekonomsku aktivnost stanovništva itd. Indeks starenja predstavlja odnos između starog stanovništva iznad 60 godina i mladoga do 19 godina. Ukoliko je njegova vrijednost iznad 40, govorimo o starom stanovništvu. 1981. godine na Mljetu je zabilježen indeks starenja u vrijednosti od 158,6. Kod ovako ekstremnih vrijednosti, koje su česte na našim otocima, gubi se njihova uporabna vrijednost. Zbog toga su neki autori pokušali ponuditi nove načine stupnjevanja ostarjelosti otočnih populacija. Lajić i Nejašmić (1994.) Mljet su svrstali na 23. mjesto između 43 hrvatska otoka i to u tip 5⁵ ili vrlo duboku starost.

Primjetna je i neravnoteža spolne strukture stanovništva Mljeta pa je tako koeficijent feminiteta (odnos ženskog prema muškom stanovništvu) vrlo visok i iznosi 1152,8. Ova neravnoteža posebno je izražena po velikim dobnim skupinama. U mladoj dobnj skupini koeficijent feminiteta je najniži i iznosi 1000,0. U zreloj dobnj skupini nešto je povećan 1041,7, a u staroj ima najveću vrijednost 1486,5. Uzroci su tomu ponajprije dulji očekivani životni vijek žena, ali i činjenica da je u iseljeničkim valovima s otoka u prošlosti uglavnom odlazilo muško stanovništvo. Udio fertilnog ženskog stanovništva prema ovom popisu iznosi 34% ukupnog ženskog stanovništva. Promotrimo li koeficijent feminiteta u dobnj skupini od 20. do 29. godine, koja predstavlja reproduktivnu bazu, dobivamo koeficijent feminiteta od tek 800,0. Nesrazmjer broja žena i muškaraca u ovoj skupini, odnosno nedostatak žena, ozbiljno će utjecati na broj sklopljenih brakova, natalitet i prirodni prirast u budućnosti.

Prema podacima popisa stanovništva iz 1991. godine na Mljetu je bilo 242 stanovnika u mladoj dobnj skupini (20%), 532 u zreloj (43,9%) i 438 (36,1%) u staroj. Indeks promjene u odnosu prema podacima iz prethodnog popisa iznosio je 83,4 za mlado, 83,5 za zrelo i 95,2 za staro stanovništvo. Indeks starenja iznosio je 181. Odnos broja muškaraca i žena nešto

⁵ Tip 1 označava stanovništvo na pragu starenja, tip 2 starenje, tip 3 starost, tip 4 duboku starost, tip 5 vrlo duboku starost, tip 6 izrazito duboku starost i tip 7 krajnje duboku starost.

je povoljniji pa koeficijent feminiteta iznosi 1075,3. Međutim, koeficijenti feminiteta po velikim dobnim skupinama i dalje pokazuju velika odstupanja: unutar stare dobne skupine iznosi 1517,2, unutar zrele smanjio se na 866,7, a smanjenje je zastupljeno i unutar mlade dobne skupine na 936,0. Udio ženskog fertilnog stanovništva u ukupnom stanovništvu smanjen je na 30,3%, a koeficijent feminiteta u kontingentu stanovništva od 20 do 29 godina iznosi 968,8.

Prema popisu iz 2001. godine broj stanovnika mlade dobne skupine iznosi 226 (20,3%), zrele 473 (42,6%), a stare 410 (37,1%). Indeks promjene u odnosu prema prethodnom popisu iznosi 93,4 za mlado stanovništvo, 88,9 za zrelo i 93,6 za staro. Međupopisno razdoblje od 1991. do 2001. zapravo obuhvaća poslijeratno kompenzacijsko razdoblje koje bi trebalo biti obilježeno porastom nataliteta, međutim ono ni na području Hrvatske (Živić, 2008:235), kao ni na širem dubrovačkom području (Hazdovac, 2010:144) nije imalo svoj uobičajeni tijek pa je umjesto *baby boom* razdoblja uslijedilo tek blago smanjenje intenziteta negativnih demografskih procesa, ovdje vidljivih kroz blago povećanje udjela mladog stanovništva. Indeks starosti 2001. godine iznosi 182,3. U spolnoj strukturi stanovništva došlo je do ujednačavanja odnosa ženskog naspram muškog stanovništva. Uzrok je tomu sve veće sudjelovanje žena u iseljavanju. Dubrovnik, kojemu stanovništvo Mljeta najviše gravitira, kao turistički grad privlači posebice žensku radnu snagu (Glamuzina, N., Glamuzina, M. 1996:27). Muškarci nasljeđivanjem ostaju više vezani uz gospodarstvo, a žene odlaze prema gradovima brže i u većem broju.

Koeficijent feminiteta tako je 2001. godine iznosio 1061,2. Međutim, promotrimo li koeficijente feminiteta prema velikim dobnim skupinama ponovno nailazimo na veća odstupanja. Tako je u mladoj dobnj skupini njegova vrijednost 948,3, u zreloj 826,3, a u staroj 1512,2. Koeficijent feminiteta u kontingentu stanovništva od 20 do 29 godina najmanji je i iznosi 746,0. Udio fertilnog ženskog stanovništva iznosi 33,6% ukupnog ženskog stanovništva.

Prema popisu iz 2011. godine na Mljetu je 170 osoba u mladoj dobnj skupini (15,6%), 539 u zreloj (49,5%), a 379 u staroj (34,8%). Indeksi promjena u odnosu prema 2001. godini iznosi 75,2 za mladu dobnj skupinu, 114,0 za zrelo i 92,4 za staru. Indeks starenja je 222,9, a koeficijent feminiteta 1011,1. Koeficijent feminiteta i dalje je nizak u mladoj (910,0) i zreloj dobnj skupini (904,6), a visok u staroj (1242,6). Udio žena u fertilnoj dobi u ukupnom ženskom stanovništvu iznosi 37,5%.

Ubrzani intenzitet smanjivanja mlade dobne skupine rezultat je sve nižih stopa nataliteta, a znači i sve manji priljev u kontingent fertilnog stanovništva. To opet znači daljnji pad nataliteta koji rezultira prirodnom depopulacijom i sve bržim starenjem ukupnog stanovništva. Proces starenja stanovništva teško je zaustaviti ili promijeniti, u ostarjeloj populaciji smanjen je natalitet, smanjen je priljev u mladi demoreproduktivni kontingent⁶ pa se tako stvara svojevrsni začarani krug. Procjene su kako će se starenje ukupnog stanovništva i u budućnosti nastaviti i to sve većim intenzitetom, što se očituje sve većom ukupnom depopulacijom.

Pregled svih pokazatelja dobne strukture stanovništva prikazan je u tablici 4.

Tablica 4. Glavni pokazatelji biološke strukture stanovništva 1981. - 2011.

Table 4 Main indicators of the biological population structure 1981. - 2011.

	Godina popisa			
	1981.	1991.	2001.	2011.
Mlada populacija (do 19 godina) %	20,9	20,0	20,3	15,6
Zrela populacija (20 do 59 godina) %	45,9	43,9	42,6	49,5
Stara populacija (od 60 godina) %	33,2	36,1	37,1	34,8
Indeks starenja	158,6	181,0	182,3	222,9
Kf	1152,8	1075,3	1061,2	1011,1
Kf – mlado stanovništvo	1000,0	936,0	948,3	910,0
Kf – zrelo stanovništvo	1041,7	866,7	826,3	904,6
Kf – staro stanovništvo	1486,5	1517,2	1512,2	1242,6
Fertilno žensko stanovništvo (%)	34,0	30,3	33,6	37,5

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 1991. godine; Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1981.

⁶ Ovaj se proces naziva i efektom naraštajnog pomaka (Wertheimer – Baletić, 1999.)

Dobno-spolna piramida⁷ Mljeta već je 1981. restriktivnog tipa (slika 1) s najmanje mladog stanovništva u bazi, nešto više zreloga i najviše staroga stanovništva u vrhu „piramide“. Ona također pokazuje nedostatak generacija od 35 do 40 godina, što je posljedica smanjenog nataliteta za vrijeme trajanja Drugog svjetskog rata.

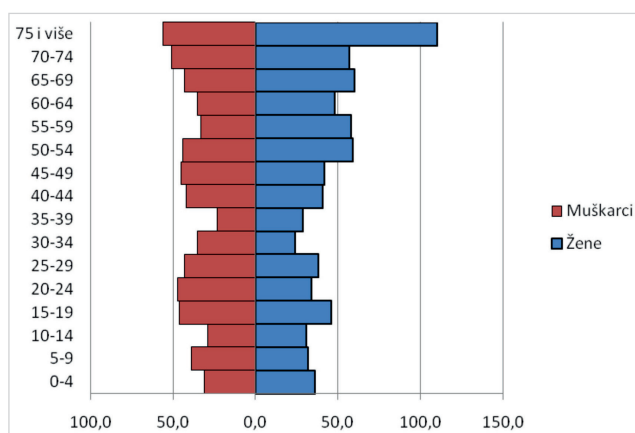
Dobno-spolna piramida koja prikazuje stanje prema popisu iz 1991. godine (slika 2) također je restriktivnog tipa s nešto širom bazom, dok su one iz 2001. (slika 3) i 2011. (slika 4) već pravog oblika urne, s najužom bazom, nešto širim središnjim dijelom i najširim gornjim dijelom.

EKONOMSKA I OBRAZOVNA STRUKTURA STANOVNIŠTVA / *Economic and educational population structure*

Za gospodarski razvoj nekog prostora ključan je čimbenik stanovništvo. Ekonomska struktura ukupnog stanovništva temelji se na ekonomskoj strukturi aktivnog stanovništva. Ekonomskom aktivnošću smatra se svaka aktivnost osoba koje pridonose ili su spremne pridonositi proizvodnji dobara i usluga u određenom razdoblju radi stjecanja sredstava za život. U pogledu obilježja ekonomske aktivnosti „status u aktivnosti“, stanovništvo Hrvatske

podijeljeno je u sljedeće skupine: aktivno, osobe s osobnim prihodom i uzdržavano stanovništvo (Wertheimer – Baletić, 1999.). Aktivno stanovništvo (radna snaga) odnosi se na aktivno stanovništvo u užem smislu, dakle one osobe koje primaju dohodak iz sadašnje aktivnosti. Osobe s osobnim prihodom su sve osobe koje imaju određene prihode, iako ne sudjeluju u procesu rada. Uzdržavano stanovništvo obuhvaća one osobe koje ne sudjeluju u procesu rada i nemaju vlastitih prihoda, a uzdržavaju ih roditelji, rođaci ili druge osobe.

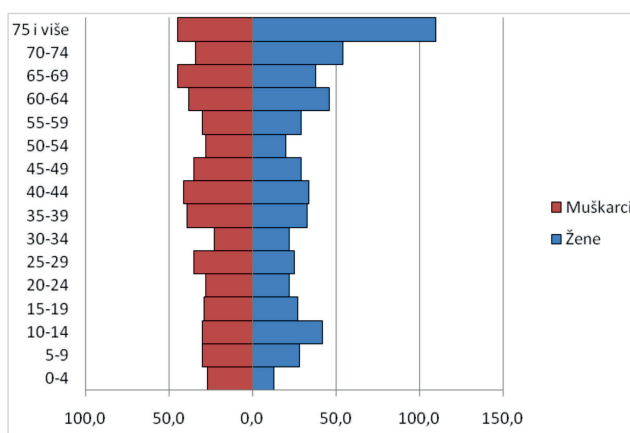
Društvenom podjelom rada dolazi do promjene strukture radne snage prema

Izvor: Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1981. godine
*Iako nije uobičajeno dobno-spolnu piramidu završavati dobnom skupinom 75 i više, ovdje smo je ostavili u takvom obliku jer popisi iz 1981. i 1991. godine donose samo zbirne podatke za osobe od 75 i više godina. Kako bi usporedba s podacima iz kasnijih popisa bila jednostavnija sve su dobno-spolne piramide donesene u takvom obliku.

Slika 1. Sastav stanovništva prema dobi i spolu na otoku Mljetu 1981. godine

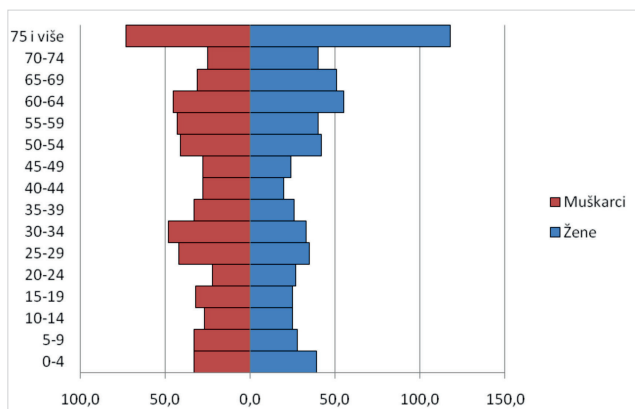
Figure 1 Population by age and sex on the island of Mljet 1981.

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine

Slika 3. Sastav stanovništva prema dobi i spolu na otoku Mljetu 2001. godine

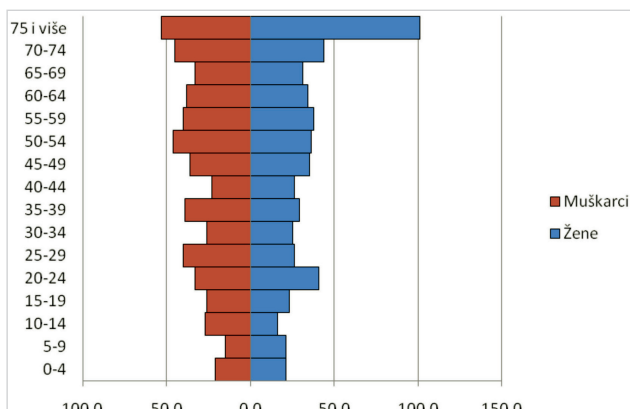
Figure 3 Population by age and sex on the island of Mljet 2001.

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 1991. godine

Slika 2. Sastav stanovništva prema dobi i spolu na otoku Mljetu 1991. godine

Figure 2 Population by age and sex on the island of Mljet 1991.

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine

Slika 4. Sastav stanovništva prema dobi i spolu na otoku Mljetu 2011. godine

Figure 4 Population by age and sex on the island of Mljet 2011.

⁷ Dobno-spolna piramida predstavlja kombinirani grafički prikaz dobne i spolne strukture stanovništva po petogodišnjim dobim skupinama

obrazovnim obilježjima. Povećanjem stope ekonomske aktivnosti, povećava se i razina obrazovanja ukupnog stanovništva.

Razvrstavanjem stanovništva i analizom prema spomenutim kategorijama dobit ćemo jasniji uvid u ekonomsko-socijalnu strukturu stanovništva, ali i u gospodarsko-socijalno stanje te smjernice njegova razvoja u budućnosti.

Najprije valja istaknuti da je analiza stanovništva prema dobi svojevrsni preduvjet za procjenu potencijala gospodarskog razvoja nekog kraja. Tako stanovništvo dijelimo na tri osnovne skupine: predradni kontingent (stanovništvo do 15 godina), radni kontingent (15 do 64 godine starosti za muškarce, a 15 do 59 za žene) i postradni kontingent (60 i više godina za žene, a 65 i više za muškarce). 1981. na Mljetu je 198 osoba ili 14,4% stanovništva u predradnom kontingentu, 1991. 185 osoba (15,3%), 2001. 170 osoba (15,3%), a 2011. 121 osoba (11,1%). Ovakvo smanjenje predradnog kontingenta koji bi u budućnosti trebao biti nositelj gospodarske aktivnosti ima za posljedicu daljnje smanjenje vitalnosti i dinamičnosti društva, stvaralačke usmjerenosti i sposobnosti, slabije prihvaćanje novih tehnologija i promjena na gospodarskom i socijalnom polju te slabiju konkurentnost ljudskim resursima.

U tablici 5 izneseni su podaci o ekonomskoj aktivnosti mljetskog stanovništva prema popisima iz 1981., 1991., 2001. i 2011. godine. 1981. godine bilo je ukupno 28,4% aktivnog stanovništva (396 osoba), 1991. godine taj je postotak iznosio 32,3% (399 osoba), 2001. 30,6% (340 osoba), a 2011. 34,4% (374 osobe). Indeks promjene 1991./1981. iznosio je 100,8, 2001./1991. 85,2, a 2011./2001. 110,0. Trend smanjenja kontingenta aktivnog stanovništva u promatranom razdoblju uzrokovan je u najvećoj mjeri starenjem ukupnog stanovništva, a pokazatelj je gospodarske stagnacije i nazadovanja u budućnosti koji će vjerojatno biti potisni čimbenici novih iseljavanja. Udio osoba s osobnim prihodima 1981. iznosio je 21,4% (299 osoba), 1991. 25,3% (313 osoba), 2001. 35,0% (389 osoba), a 2011. 40,7% (443 osobe). Indeks promjene broja osoba s osobnim prihodima iznosio je 104,7 za razdoblje 1991./1981., 127,3 za razdoblje 2001./1991. i 113,9 za razdoblje

2011./2001. Povećanje ove kategorije stanovništva ponovno je rezultat starenja ukupnog stanovništva jer je najvećim dijelom čine umirovljenici. Udio uzdržavanog stanovništva 1981. iznosio je 47,6% (664 osobe), 1991. 37,7% (466 osoba), 2001. 34,4% (382 osoba), a 2011. 28,1% (306 osoba). Indeks promjene 1991./1981. iznosi 72,4, 2001./1991. 82,0, a 2011./2001. 80,1. Uzdržavano stanovništvo u najvećoj mjeri čine djeca pa smanjenje ove kategorije još jednom svjedoči o starenju populacije. 1981. godine bila je ukupno 101 žena u aktivnom stanovništvu (25,5%), 1991. 141 (35,3%), 2001. 100 (29,4%), a 2011. 145 (38,8%). Udio žena u stanovništvu s osobnim prihodom ima trend porasta: 1981. iznosio je 42,8% (128 žena), 1991. 45,7% (143 žena), 2001. 53,5% (208 žena), a 2011. pada na 51,7% (229 žena). Naime, očekivani životni vijek žena duži je nego muškaraca te s procesom starenja ukupnog stanovništva rezultira velikim brojem žena u kontingentu starog stanovništva koje nije aktivno, nego uglavnom živi od mirovine, odnosno osobnog prihoda.

Tablica 5. Stanovništvo Mljeta prema ekonomskoj aktivnosti 1981. - 2001.
Table 5 Population of Mljet by economic activity 1981. - 2001.

	1981.	1991.	2001.	2011.
Aktivno stanovništvo (%)				
Svega	28,4	32,3	30,6	34,4
Žene	25,5	35,3	29,4	38,8
Stanovništvo s osobnim prihodom (%)				
Svega	21,4	25,3	35,0	40,7
Žene	42,8	45,7	53,5	51,7
Uzdržavano stanovništvo (%)				
Svega	47,6	37,7	34,4	28,1
Žene	76,1	73,0	69,1	62,4

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 1991. godine; Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1981.

U drugoj polovici 20. stoljeća Mljet je, kao i ostatak Hrvatske, zahvaćen procesima deagrarizacije i terciarizacije. Udio poljoprivrednog stanovništva se smanjuje, što je najviše izraženo u međupopisnom razdoblju od 1971. do 1981. godine⁸. Gotovo

⁸ Na to je utjecaja imala i promjena popisnih kategorizacija. Naime, 1971. u poljoprivredno stanovništvo ubrojene su sve one osobe koje su zaposlene u poljoprivrednim poduzećima bez obzira na to koji su posao obavljale. 1981. godine ovakav se način klasificiranja stanovništva napušta.

neprijateljski odnos tadašnje države prema poljoprivrednicima, često nepovoljni prirodni uvjeti, težak i nesiguran život s jedne strane i razvoj turizma i ugostiteljstva koji su pružali lakši način zarade, s druge strane, uzrokovali su masovno napuštanje bavljenja poljoprivredom i ribarstvom. Napuštanjem ovih tradicionalnih mljetskih zanimanja, napušta se i svojevrsni identitet mljetskog čovjeka kao ribara i težača, ali i identitet prirodnog i naseljenog mjesta. 1981. godine na Mljetu je 10,1% poljoprivrednog stanovništva, 1991. 4,5%, a 2001. tek 3,5%.

Promjena stanovništva prema ekonomskoj aktivnosti, djelatnosti i zanimanju nosi sa sobom i promjene u obrazovnoj strukturi. Modernizacija života zahtijeva veću razinu obrazovanja stanovništva. Osnovni podaci o obrazovanju stanovništva odnose se na popisnu kategoriju školske spreme, tj. formalno-priznate školske spreme. Podaci za Mljet u razdoblju od 1981. do 2001. prikazani su u tablici 6.

1981. godine najveći dio mljetskog stanovništva starijeg od 15 godina imao je završenih četiri do sedam razreda osnovne škole (45,8%). 11,4% stanovništva bilo je bez školske spreme, 17,5% stanovništva imalo je završenu osnovnu školu, a 14,8% srednju školu. Više i visoke škole završilo je tek 2,1% stanovništva. Prema popisu iz 1991. godine možemo utvrditi da se udio osoba bez školske spreme u ukupnom stanovništvu smanjio na 8,4%. Djelomično završenu osnovnu školu imalo je 43,6% stanovnika (8,4% završilo je 1 – 3 razreda, a 35,2% 4 – 7 razreda osnovne škole), a 22,5% potpuno završenu osnovnu školu. 20,2% stanovništva završilo je srednju školu, a 4,8% višu ili visoku školu. Popis 2001. godine bilježi 2,1% stanovnika bez školske spreme, 33,6% stanovništva s djelomično završenom osnovnom školom (8,7% završilo je 1 – 3 razreda, a 24,9% 4 – 7 razreda). Srednju školu završilo je 35,0%, a 6,5% višu i visoku školu. Prema popisu iz 2011. ukupno je 1,1% osoba bez završene škole, 10,5% osoba s djelomično završenom osnovnom školom (1,4% završilo je 1 – 3 razreda, a 9,1% 4 – 7 razreda) i 27,3% osoba s potpuno završenom osnovnom školom. 49,4% stanovništva ima završenu srednju školu, a 11,6% višu ili visoku školu. Dakle, primjetno

Tablica 6. Stanovništvo Mljeta prema obrazovnoj strukturi 1981. - 2001.

Table 6 Population of Mljet by education 1981. - 2001.

	Svega	Stanovništvo prema školskoj spremi									
		Bez školske sprema %	1-3 razreda osn. šk. %	4-7 razreda osn. šk. %	Osnovna škola %	Srednja škola		Gimnazije %	Više škole %	Visoke škole i umj. akademije %	Nepoznato %
						Škole za KV i VKV radnike, škole u trajanju 1-3 god. %	Škole za srednji stručni kadar, škole od 4 i više god. %				
1981.	1.197	11,4	7,2	45,8	17,5	7,8	6,2	0,8	1,6	0,5	1,3
1991.	1.052	8,4	8,4	35,2	22,5	8,7	10,6	0,9	3,4	1,4	0,6
2001.	941	2,1	8,7	24,9	22,5	23,9	8,4	2,7	3,2	3,3	0,3
2011.	967	1,1	1,4	9,1	27,3	29,9	17,7	1,9	5,8	5,8	-

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 1991. godine; Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1981.

je smanjenje udjela stanovništva bez završene škole i povećanje udjela onih sa završenim srednjoškolskim obrazovanjem. Povećanje ukupne razine obrazovanja i značajno smanjenje osoba bez školske sprema rezultat je u najvećoj mjeri izumiranja starog slabije obrazovanog stanovništva, a ne promjenama obrazovnog sustava koje su u promatranom razdoblju zanemarive. Unatoč pozitivnom trendu povećanja ukupne razine obrazovanja na Mljetu je ipak obrazovna struktura stanovništva loša. Najbrojniji su kontingenti sa završenom osnovnom školom ili nižim kategorijama srednjoškolskog obrazovanja. Udio stanovnika sa završenim višim stupnjevima obrazovanja, premda se u promatranom razdoblju povećao, i dalje ostaje malen. Usporedbe radi, na Mljetu je 2011. 11,6% stanovništva sa završenom višom ili viskom školom, magisterijem ili doktoratom, naspram 16,4% u Republici Hrvatskoj. Ovaj podatak, između ostalih upozorava na problem povratka visokoobrazovanog stanovništva na otok nakon školovanja.

RAZVOJNE MOGUĆNOSTI – UMJESTO ZAKLJUČKA / *Development opportunities - instead of conclusion*

Postoje brojni autori koji se u svojim radovima bave razvojnim mogućnostima i strategijama koje bi valjalo primijeniti na hrvatske otoke. Govoreći o Mljetu, činjenica je da je on, kao i neki drugi od obale udaljeniji otoci, ostao relativno zapušten, na teritorijalnoj i doživljajnoj periferiji. Ovo činjenica nije nužno loša promatramo li je sa stajališta izvorne i netaknute prirode koja je zbog toga sačuvana, međutim, s demografskog,

kulturnog, sociološkog stajališta, da pobrojimo samo neka, ona je porazna. Rogić (1994:438) ističe kako se otoci nalaze na trostrukoj periferiji, odnosno onoj koja funkcionira u odnosu prema trima razinama ovlaštenih središta. Prva su ona koja su se kroz posljednjih stotinjak godina nalazila izvan hrvatskog društva (Beč, Budimpešta, Beograd)⁹. Drugu razinu čini nacionalno središte, a treću razinu predstavljaju centri na obali. Tijekom vremena i odustajanja od poljoprivrede kao osnovne djelatnosti, kao i od napora da se poljoprivredno zemljište što više proširi izgubili svoj osnovni identitet. Uz to postaju «ovisnički akteri» (Rogić, 1994.) koji su nesposobni opstati i unaprijediti svoj položaj sami. Ono što je u posljednjih pedesetak godina bitno utjecalo na otočni identitet, a tako i mljetski, jest činjenica da oni postaju turistička zona. Turizam se na Mljetu počeo razvijati kao i na drugim hrvatskim otocima krajem šezdesetih godina 20. stoljeća. Turisti koji posjećuju naše otoke pretežito su mlađe životne dobi, dolaze individualno, uglavnom osobnim automobilom i prostorno su pokretljiviji od gostiju koji dolaze na obalne destinacije (Grgona, 2002:741). Turistička ponuda Mljeta prilično je ograničena i zapravo gostima ne nudi više od prirodnih ljepota, sunca i čistog mora. Rogić u promjenama koje nastaju kao posljedica razvoja otočnog turizma vidi zaoštavanje nekoliko otočnih suprotnosti: prostorna - polarizacija na otočnu unutrašnjost naspram obale, vremenska - polarizacija na ljeto i zimu, infrastrukturna - visoki stupanj opremljenosti privatnih kuća, naspram oskudnim javnim uslugama i infrastrukturi i posljednja, koja se odnosi na visoku dobit od turizma, naspram neznačajnom ulaganju u očuvanje prirodne

⁹ I danas se takva tradicija nastavlja u odnosu na Bruxelles.

i kulturne baštine.

Međutim, nisu samo ovo poteškoće života na otoku. Izumiranje stanovništva i njegovo starenje, kao i nedostatak stručnog i obrazovanog kadra, iseljavanje, ograničena mogućnost zaposlenja (izbor se uglavnom svodi na primarni sektor i tercijarni sektor, Babić, Lajić, 2004.), nedovoljan udio aktivnog stanovništva čine okosnicu demografskih problema koji u kombinaciji sa slabom gospodarskom razvijenošću stvaraju začarani krug. Mljet, kao i brojni drugi naši otoci, ima neriješen problem zbrinjavanja otpada¹⁰, infrastruktura je loša, ne postoji vodovodna ni kanalizacijska mreža. Kad govorimo o povezivanju s kopnom, sezonalnost je najveći problem. Frekvencija brodskih i trajektnih linija prvenstveno ovisi o turizmu na nekom otoku, a tek onda o broju njegovih stanovnika. Domaće stanovništvo nije dostatno prostorno pokretljivo izvan sezone da bi održavanje određenih linija bilo isplativo (Opačić, 2002.). Sretna je okolnost na Mljetu to što nacionalni park u kojemu je najstrože zabranjena gradnja zauzima oko trećine otoka pa je u velikoj mjeri spriječena „divlja gradnja“. Međutim, vlasnički odnosi su neriješeni i vlada katastarski kaos. Svemu tome valja pridodati i skuplji život na otoku od onoga na kopnu. Troškovi života zbog troškova transporta mogu biti viši i do trideset posto (Grgona, 2002:740).

No da ne nabrajamo samo negativne strane položaja Mljeta, valja istaknuti i one koje bi se mogle iskoristiti kao komparativna prednost u budućem razvoju. Kretanja na svjetskom tržištu pokazuju rastući interes za priobalne

¹⁰ Ni hotel Odisej nema riješen problem odvodnje otpadnih voda nego ih ispušta u zaštićeno more nacionalnog parka, što govori o tome kako se ni zaštita ovog prirodnog bogatstva ne provodi zadovoljavajuće.

krajeve i otoke posebno. Mljet raspolaže dvjema značajnim startnim prednostima: velikim proizvodnim potencijalom poljoprivrednog zemljišta i nematerijalnim dobrima sačuvanim u svojem izvornom obliku. Ove se dvije osobitosti preklapaju u jednoj dodirnoj točki – ekonomska i ekološka mogućnost razvoja djelatnosti poljoprivrede i turizma. Mljet za razliku od drugih hrvatskih otoka ima nekoliko prostranih i plodnih polja koja su sad skoro potpuno napuštena. Veliki potencijal ima i u ribarstvu i marikulturi. Razvoj ovih djelatnosti omogućio bi angažiranje nezaposlenih, otvaranje novih perspektiva i mogućnosti za mlado obrazovano stanovništvo, a time vjerojatno i potaknuo ostajanje i naseljavanje otoka. Osnovni model po kojemu bi se prethodno opisane djelatnosti mogle razviti predstavlja ekonomija malih razmjera. Nju čine «privredni sadržaji i subjekti koji pojedinačno u svojem poslovanju koriste male kapacitete, angažiraju razmjerno male vrijednosti sredstava, zahtijevaju male prostore i utrošak energije, zapošljavaju mali broj kadrova, ostvaruju mali fizički i vrijednosni promet. S druge strane, učinci koje ostvaruju u apsolutnom vrijednosnom izrazu jesu pojedinačno mali, ali u relativnom izrazu mogu biti veliki» (Montana, 1994:536). Ovakvi bi smjerovi budućeg razvoja vjerojatno značili i revitalizaciju Mljeta. Depopulacija bi se prvenstveno trebala zaustavljati primjenom gospodarskih modela u skladu s civilizacijskim i povijesnim tekovinama, a ne neselektivnim stihijskim naseljavanjem stanovništva iz drugih područja. Naime, otočna je zajednica zbog svoje dugotrajne odvojenosti osjetljiva na «došljake» i predstavlja više-manje izolirani sustav s vrlo krhkom ravnotežom pa bi to moglo imati kontraproduktivne učinke.

Posebnu pozornost valjalo bi posvetiti i starenju na otoku, odnosno poduzeti

određene mjere kako bi se kvaliteta života starije populacije unaprijedila (zdravstvena skrb, ispomoć i dostava u kućanstvo, aktivno uključivanje starijih u proces oživljavanja otoka i sl.). Život na otoku i oslanjanje na vlastite snage malobrojno je stanovništvo «prisililo» na aktivnost često do duboke starosti. Ovo bi pak nas trebalo prisiliti da redefiniramo pojam stare populacije, pogotovo danas kad se životni vijek ubrzano produljuje. Aktivna starost, koja je na našim otocima itekako zastupljena, samo je još jedan od načina kako uspješnije povesti oživljavanje gospodarskog, kulturnog i društvenog života. Uključivanjem ove populacije u procese razvoja, dobio bi se poseban zamah i svojevrsni legitimitet promjena.

Kako bi bilo koji model daljnjeg razvoja zaživio, država je dužna sa svoje strane ispuniti određene preduvjete (bolje prometno povezati otok s kopnom i otoke međusobno, obnoviti i izgraditi infrastrukturu, unaprijediti sustave zdravstva i školstva, izraditi detaljne planove i poticajne mjere, pojednostaviti kompliciranu birokraciju i sl.). Ciljevi kojima valja težiti jasni su, ali ukoliko se odlučnije i s većom ozbiljnošću ne pristupi spoemenutom, napredak neće biti moguć. Bez obzira koliko se u ovom trenutku činilo skupim i napornim provoditi mjere za revitalizaciju i gospodarski oporavak Mljeta, one su ipak nužne. Današnja je slika Mljeta slika pustog umrtvljenog otoka na kojemu se život zaustavlja, otoka bez perspektive i mogućnosti za normalan život, školovanje i zaposlenje, sa starom populacijom, sa sve manje djece, negdje na rubu svijesti ili u «zoni sumraka» (Rogić, 1994:440). Ako se ovakav odnos prema njemu nastavi u budućim desetljećima, Mljet će biti pust otok, naseljen samo onih nekoliko tjedana u srcu turističke sezone. Funkcija otoka kao mjesta za dostojan život i rad izgubit će se, a zamijenit će je ona za kratkotrajni odmor i rekreaciju.

LITERATURA / References

1. Babić, D., Lajić, I. (2004.): *Obrazovne, radne i profesionalne težnje mladih otočana – primjer zadarskih otoka (Iž, Ugljan, Dugi otok), Migracijske i etničke teme*, 20 (1-2): 259 - 282.
2. Dabelić, I. (2004.): *Komuna Mljet od 1500. do 1808. godine*, Tiskara Pavleković, Dubrovnik
3. Faričić, J., Magaš, D. (2004.): *Suvremeni socio-geografski problemi malih hrvatskih otoka – primjer otoka Žirja*, *Geoadria*, 9 (2): 125 - 158.
4. Glamuzina, N., Glamuzina, M. (1996): *Promjene u biološkoj i ekonomskoj strukturi stanovništva južne Hrvatske (Dalmacije) od 1948. do 1991. godine*, *Geoadria*, 1 (1): 17 - 34
5. Graovac, V. (2004.): *Islands on the verge of extinction – the example of Zadar islands, Croatia*, *Geoadria*, 9 (2): 183 - 210.
6. Grgona, J. (2002.): *Turizam u funkciji gospodarskog razvitka hrvatskih otoka*, *Ekonomski pregled* 53(7-8): 738. - 749.
7. Hazdovac, N. (2010.): *Utjecaj srbijanske agresije na demografske promjene dubrovačkog područja*, *Vukovarski zbornik* 5: 136. -160.
8. Korenčić, M. (1979.): *Naselja i stanovništvo SR Hrvatske 1857. - 1971. .Djela Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, Zagreb
9. Lajić, I., Nejašmić, I. (1994.): *Metodološke osobitosti demografskog istraživanja hrvatskog otočja*, *Društvena istraživanja*, 3 (4-5): 381 - 396.
10. Montana, M. (1994.): *Ekonomija malih razmjera u otočnom razvoju*, *Društvena istraživanja*, 3(4-5): 531. - 546.
11. Opačić, V. T. (2002.): *Geografski aspekt proučavanja trajektnog prometa: primjer hrvatskih otoka*, *Geoadria*, 7(2): 95. - 109.
12. Petak, Z. (2001.): *Javna dobra i političko odlučivanje*, *Fakultet političkih znanosti*, Zagreb
13. Rogić, I. (1994.): *Hrvatski otoci – sjećanje na pet razvojnih ograničenja*, *Društvena istraživanja*, 3(4-5): 437. - 449.
14. Wertheimer – Baletić, A. (1999.): *Stanovništvo i razvoj*, *Nakladnička kuća Mate*, Zagreb
15. Živić, D. (2002.): *Demografski okvir i razvoj obiteljske strukture stanovništva Hrvatske 1971. - 2001.*, *Revija za sociologiju*, 34(1-2): 57. - 73.
16. Živić, D. (2008.): *Demografske prilike u Hrvatskoj početkom 1990-ih godina*, *Časopis za suvremenu povijest* 40(1): 21. - 236.

Izvori

- Državni zavod za statistiku: *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine*, Zagreb
- Državni zavod za statistiku: *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine*, Zagreb
- Republički zavod za statistiku: *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 1991. godine*, Zagreb
- Savezni zavod za statistiku: *Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1981. godine*, Beograd